

LIUDMYLA KRYVACHUK ▶▶

Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3083-4781>

Polityka społeczna w Polsce i na Ukrainie przez pryzmat procesów demograficznych: diagnoza i analiza porównawcza w kontekście ludności w wieku przedprodukcyjnym (0–17 lat)

Social policy in Poland and Ukraine through the prism of demographic processes: diagnosis and comparative analysis in the context of the population of pre-working age (0–17 years)

Abstract

The article presents results of a study on the situation of children in Poland and Ukraine in the years 1991–2021 (30 years). Children and youth are determinants of social changes, they shape the future potential of society, therefore creating conditions for their formation and accumulation of human capital is one of the main priorities of state policy in most countries of the world. The comparative analysis was carried out on the basis of selected demographic indicators, including the number of children, the participation of children aged 0-17 in the general population in Poland and Ukraine, the number of live births, the birth rate, the fertility rate in Poland and Ukraine, the child mortality rate under 1 year, the child mortality rate under 5 years (0-4 years) in Poland and Ukraine. The diagnosis and analysis of the situation of children in Poland and Ukraine shows both positive and negative trends that require modernization of public policy instruments in this area in both countries.

Keywords: social policy, social policy in Poland and Ukraine, population of pre-working age, children, demographic characteristics, situation of children, child population, birth structure, child mortality

Социальная политика в Польше и Украине через призму демографических процессов: диагностика и анализ в разрезе населения предтрудопособного возраста (0–17 лет)

Аннотация

В статье представлены результаты исследования положения детей в Польше и Украине в 1991–2021 годах (30 лет). Дети и молодежь являются детерминантами социальных изменений, они формируют будущий потенциал общества, поэтому создание условий для их формирования и накопления человеческого капитала является одним из ключевых приоритетов государственной политики большинства стран мира. Сравнительный анализ проводился на основе выбранных демографических показателей, в том числе, популяция детей, количество детей в возрасте 0–17 лет в общей численности населения Польши и Украины, численность рожденных живыми, коэффициент рождаемости, коэффициент фертильности в Польше и Украине, детская смертность до 1 года, детская смертность до 5 лет (0–4 лет) в Польше и Украине. Диагностика и анализ положения детей в Польше и Украине показывают как положительные, так и отрицательные тенденции, которые требуют модернизации инструментов государственной политики в этой сфере в обеих странах.

Ключевые слова: социальная политика, социальная политика в Польше и Украине, население предтрудопособного возраста, дети, демографические характеристики, положение детей, детская популяция, структура рождаемости, детская смертность

Wprowadzenie

Historycznie dzieciństwo kojarzy się z określonym statusem społecznym, zakresem praw i obowiązków związanych z tym okresem życia, zestawem różnych rodzajów i form aktywności (Aries, 2010; Key, 2005; Erikson, 1997; deMause, 1974). Przyszłość każdego państwa zależy od młodego pokolenia, ponieważ młodzi ludzie zapewniają rozwój gospodarczy kraju, reprodukcję ludności, poziom nauki, kultury, edukacji i moralności społeczeństwa. W związku z tym główne programy rozwoju społecznego,

gospodarczego i politycznego każdego państwa powinny mieć na celu stymulowanie polityki udziału młodych ludzi w ich realizacji. O aktualności tematu decyduje świadomość krytycznej sytuacji w sferze demograficznej zarówno Polski, jak i Ukrainy jako potencjalnego zagrożenia dla bezpieczeństwa narodowego państwa. Dzieci są ważnymi uczestnikami i twórcami stosunków społecznych, polityk publicznych; od skuteczności i wydajności tych polityk zależy sytuacja dzieci, ich socjalizacja i rozwój. Przy formowaniu i wdrażaniu polityk publicznych w tym zakresie należy pamiętać, że dzieci mają znaczny potencjał, dlatego ważna jest rola i miejsce dzieciństwa w procesach budowania państwa.

Polska, podobnie jak inne państwa europejskie i rosnąca liczba krajów rozwiniętych, znajduje się na takim etapie rozwoju demograficznego, w którym utrzymująca się płodność poniżej prostej zastępowalności pokoleń współwystępuje z wydłużającym się trwaniem życia ludzkiego i rosnącą rolą migracji zagranicznych. Nie jest to zmiana okresowa, ale trwałe przekształcenie procesu odtwarzania pokoleń, które prowadzi do spadku przyrostu naturalnego, zmniejszenia się lub stabilizacji liczby ludności, a przed wszystkim do znacznych zmian struktur wieku (Kotowska, 2022, s. 26). Zmiany demograficzne należą do najważniejszych długoterminowych wyzwań stojących przed Polską, innymi państwami UE oraz większością państw rozwiniętych świata. Zasadniczym wyzwaniem tych państw jest niska dzietność, która jest najważniejszym czynnikiem wpływającym na starzenie się demograficzne populacji tych krajów. W roku 2022 w Polsce przyjęto *Strategię Demograficzną 2040*, której głównym celem jest zbliżenie państwa do poziomu dzietności, który będzie gwarantował zastępowalność pokoleń. Strategia wskazuje, że dla umożliwienia mieszkańcom Polski zrealizowania ich planów związanych z posiadaniem dzieci, konieczna jest realizacja trzech celów: 1) wzmocnienie rodziny, która jest miejscem przychodzenia dzieci na świat, 2) znoszenie barier dla rodziców chcących mieć dzieci, 3) podniesienie jakości zarządzania i wdrażania polityk na szczeblu samorządowym i centralnym (*Uchwała z dnia 15.11.2022 r. w sprawie...*, 2022).

Współczesna Ukraina przechodzi jeden z krytycznych okresów swoich czasów od ogłoszenia niepodległości. Wojna i związane z nią zagrożenie bezpieczeństwa ludności oraz wyzwania gospodarcze powodują masowy wyjazd Ukraińców za granicę. Począwszy od 2010 r. Ukrainę opuściło i nie wróciło

ok. 4 mln Ukraińców, co stanowi prawie 10% populacji (i to w czasie przed wybuchem wojny) (*Operation date portal...*, 2022). Rosyjska agresja znacznie zwiększyła te liczby i od początku wojny na Ukrainie 24 lutego 2022 r. państwo opuściło 7,8 mln Ukraińców, prawie 4,7 mln z nich otrzymało ochronę czasową. Zdecydowana większość z nich to kobiety z dziećmi (93%), 83% uchodźców to osoby z wyższym wykształceniem, 90% badanych uchodźców mieszkało przed wojną w miastach (*Настрої та оцінки українських біженців...*, 2022). Podobne dane pokazują wyniki badań autorskich nad uchodźcami ukraińskimi w Polsce. Większość badanych respondentów to kobiety z dziećmi (97%) z wykształceniem wyższym (76%), większość z nich zamieszkiwała w mieście (91%), prawie połowa ankietowanych (48%) nigdy wcześniej nie była w Polsce (Długosz, Kryvachuk, 2022). Procesy te nie wykazują trendu spadkowego, choć większość procesów migracyjnych miała poprzednio charakter sezonowy, jednak w ostatnich dwóch latach przedwojennych, a także w okresie wojny na Ukrainie procesy migracyjne nabrały masowego charakteru (*Operation date portal...*, 2022).

Należy dodać, że statystyki międzynarodowe często uwzględniają różne granice wiekowe dzieci, w badaniu brana pod uwagę definicja pojęcia dziecka, określona w Konwencji ONZ o Prawach Dziecka, która była ratyfikowana w 1991 r. zarówno w Polsce, jak i na Ukrainie: „dziecko” oznacza „każdą istotą ludzką w wieku poniżej osiemnastu lat, chyba że zgodne z prawem odnoszącym się do dziecka uzyska ono wcześniej pełnoletność” (art. 1) (*Convention on the Rights...*, 1989). Więc kategoria dzieci będzie nadal rozumiana jako ludność w wieku 0–17 lat.

W kontekście analizy polityki społecznej w Polsce i na Ukrainie przez pryzmat procesów demograficznych w stosunku do dzieci w wieku do 18 lat (ludności w wieku przedprodukcyjnym) ważne są wskaźniki w różnych sferach, przede wszystkim wskaźniki demograficzne, które określamy jako podstawowe w celu przeprowadzenia badania, w tym:

- liczba dzieci w wieku 0–17 lat w Polsce i na Ukrainie;
- udział dzieci w wieku 0–17 lat w ogólnej populacji w Polsce i na Ukrainie;
- liczba urodzeń żywych w Polsce i na Ukrainie;
- wskaźnik urodzeń w Polsce i na Ukrainie;
- współczynnik dzietności w Polsce i na Ukrainie;

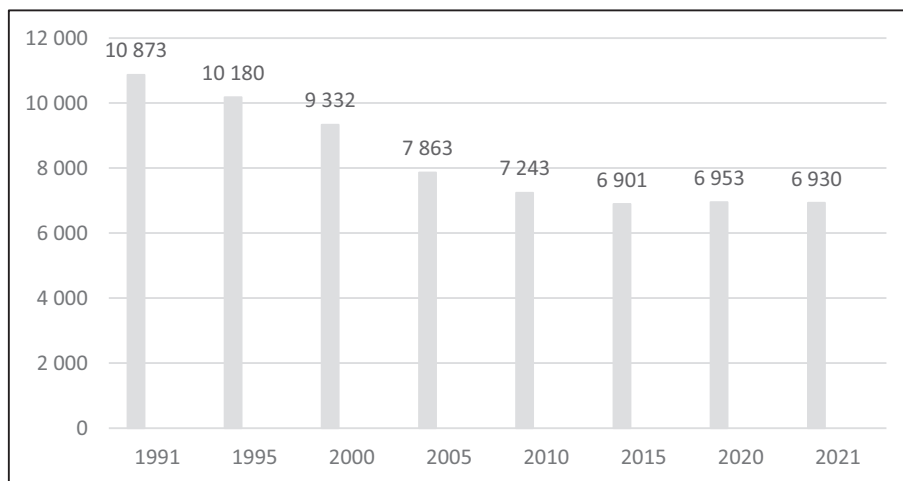
- wskaźnik umieralności dzieci w wieku poniżej 1 roku (niemowląt) w Polsce i na Ukrainie;
- wskaźnik umieralności dzieci w wieku poniżej 5 lat (0–4 lat) w Polsce i na Ukrainie.

Celem artykułu jest przeprowadzenie analizy polityki społecznej w Polsce i na Ukrainie przez pryzmat procesów demograficznych w kontekście dzieci w wieku do 18 lat (ludności w wieku przedprodukcyjnym) w okresie 1991–2021 lat (30 lat) według wskaźników demograficznych oraz określenie podstawowych trendów.

Liczba i udział w ogólnej populacji dzieci w wieku do 18 lat w Polsce i na Ukrainie

W 1991 r. liczba dzieci w Polsce w wieku poniżej 18 lat wynosiła 10 873 tys. osób oraz udział dzieci w ogólnej populacji – 28,5%, w 1995 r. – 10 180 tys. osób (26,6%), w 2000 r. – 9 332 tys. osób (24,4%), w 2005 r. – 7 863 tys. osób (20,6%), w 2010 r. – 7 243 tys. osób (18,8%), w 2015 r. – 6 901 tys. osób (17,9%), w 2020 r. – 6 953 tys. osób (18,3%), w 2021 r. – 6 930 tys. osób (18,2%) (wykres 1) (*Dzieci w Polsce. Demografia. Populacja dzieci...*, 2020;

Wykres 1. Liczba dzieci w Polsce w latach 1991–2021 (tys. osób)

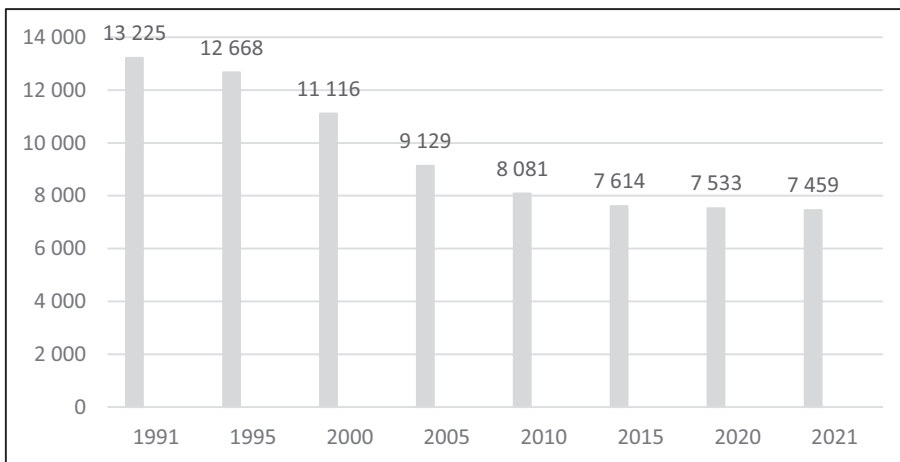
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego (Polska).

Główny Urząd Statystyczny..., 2021; *Polska w liczbach...*, 2021, s. 4; *Polska w liczbach...*, 2022, s. 4).

Liczba dzieci w Polsce systematycznie spada od ponad 30 lat. Proces ten rozpoczął się pod koniec lat 80. (rok 1989 uznaje się za rozpoczynający depresję urodzeniową) i wiąże się ze zmianami kulturowo-społecznymi zachodzącymi w kraju: zmianą modelu funkcjonowania rodziny, wzrostem wieku matek rodzących pierwsze dziecko, rosnącą liczbą osób starszych w populacji oraz uwarunkowaniami ekonomicznymi (*Dzieci w Polsce. Demografia. Populacja dzieci...*, 2020). W ostatnich latach od 2020 r. sytuacja demograficzna Polski, jak i innych krajów kształtowała się pod wpływem pandemii COVID-19. W końcu 2020 r. liczba ludności Polski wyniosła 38 265 tys., tj. o prawie 118 tys. mniej niż w 2019 r. Stopa ubytku rzeczywistego wyniosła – 0,31%. Oznacza to, że na każde 10 tys. ludności ubyło 31 osób, natomiast w 2019 r. odnotowano ubytek rzeczywisty – 0,07%. Pandemia COVID-19 w sposób szczególny wpłynęła na przebieg zjawisk demograficznych w latach 2020–2022, pogłębiając niekorzystne trendy obserwowane na przestrzeni minionych lat. Na zmiany w liczbie ludności w Polsce w ostatnich latach wpływ ma przede wszystkim przyrost naturalny, który pozostaje ujemny począwszy od 2013 r. (*Sytuacja demograficzna Polski...*, 2021, s. 15).

W 1991 r. liczba dzieci na Ukrainie w wieku poniżej 18 lat wynosiła 13 225 tys. osób oraz udział dzieci w ogólnej populacji – 25,5%, w 1995 r. – 12 668 tys. osób (24,6%), w 2000 r. – 11 116 tys. osób (22,4%), w 2005 r. – 9 129 tys. osób (19,1%), w 2010 r. – 8 081 tys. osób (17,6%), w 2015 r. – 7 614 tys. osób (17,9%), w 2020 r. – 7 533 tys. osób (18,1%), w 2021 r. – 7 459 tys. osób (18,1%) (wykres 2) (*Забезпечення прав та найкращих...*, 2022, s. 10; *Насильство щодо дітей...*, 2019, s. 6; *Державна доповідь про становище...*, 2011, s. 8; *Реалізація Конвенції ООН про права дитини...*, 2016, s. 4).

W okresie lat 1991–2021 liczba dzieci na Ukrainie znacznie spadła. W 2016 r. ich liczba nieco wzrosła, ale w kolejnych latach malała i z roku na rok więcej. W ciągu ostatnich pięciu lat (2016–2021) największy spadek liczby dzieci odnotowano w grupie wiekowej 0–4 lata, a od 2018 r. – 5–9 lat. Ten negatywny trend spadkowy był nadal w 2021 roku. Większość dzieci na Ukrainie (66,6% w 2020 r.) mieszkała w miastach. W latach 1991–2021 zmniejszyła się również ich liczba na obszarach wiejskich, co wynika z mniejszej liczby

Wykres 2. Liczba dzieci na Ukrainie w latach 1991–2021 (tys. osób)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Państwowej Służby Statystyki (Ukraina).

ludności w wieku rozrodczym. Liczba dzieci w miastach wzrosła w latach 2015–2018, ale zaczęła spadać w 2019 r.: o 14 337 w 2019 r., o 49 283 w 2020 r. Stabilizację liczby dzieci można obserwować od 2008 r., w rzeczywistości okres ten charakteryzuje się aktywną polityką demograficzną promującą płodność i wspierającą rodziny z dziećmi, na przykład uchwalenie *Strategii Rozwoju Demograficznego na okres do 2015 roku* (Постанова Кабінету Міністрів України „Стратегія демографічного розвитку...”, 2006; Указ Президента України „Про рішення Ради Національної безпеки і оборони України...”, 2007).

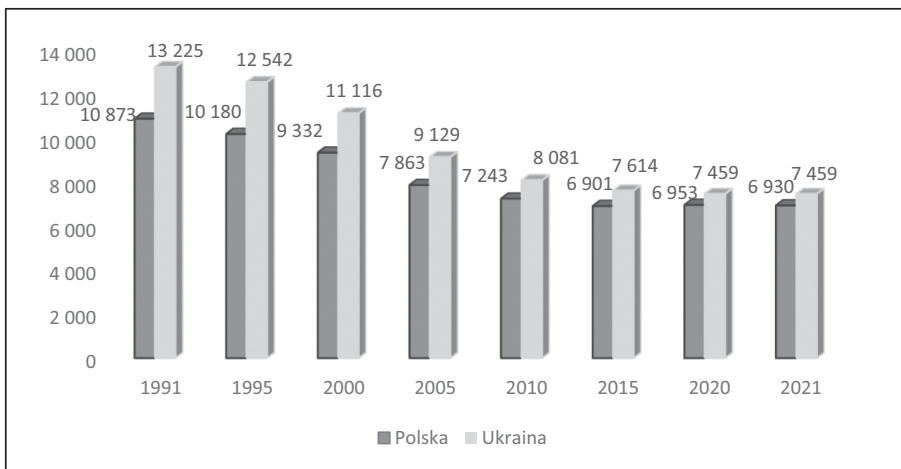
Pozytywne tendencje w zakresie dynamiki liczby dzieci na Ukrainie wynikają ze wzrostu od 2008 r. liczby dzieci w wieku poniżej 10 lat, choć liczba starszych dzieci stopniowo maleje. Ponadto do 2018 r. wzrosła liczba dzieci w wieku 5–9 lat (*Забезпечення прав та найкращих інтересів...*, 2021, s. 9-10; *Насильство щодо дітей...*, 2019, s. 6).

Pozytywny trend demograficzny na Ukrainie polegający na zwiększeniu liczby dzieci został przerwany przez wydarzenia związane z agresją zbrojną Federacji Rosyjskiej na Ukrainę. Od 2015 r. obliczenia (szacunki) liczby i składu ludności przeprowadzane są bez uwzględnienia danych czasowo

okupowanego terytorium AR Krymu, Sewastopola oraz części terytoriów czasowo okupowanych obwodów Donieckiego i Ługańskiego. Dane za lata 1991–2014 i 2015–2019 były uzyskane w różnych granicach terytorialnych Ukrainy, dlatego trudno jest przeprowadzić prawidłową analizę procesów demograficznych na Ukrainie.

Analizując uzyskane dane, można stwierdzić, że na przestrzeni lat 1991–2021 łączna liczba dzieci, jak i ich udział w ogólnej populacji zmniejszyły się zarówno w Polsce i na Ukrainie, co możemy interpretować jako trend negatywny. W szczególności liczba dzieci w latach 1991–2021 zmniejszyła się w Polsce o 3,9 mln osób (36,3%), na Ukrainie odpowiednio o 5,8 mln osób (43,6%) (wykres 3).

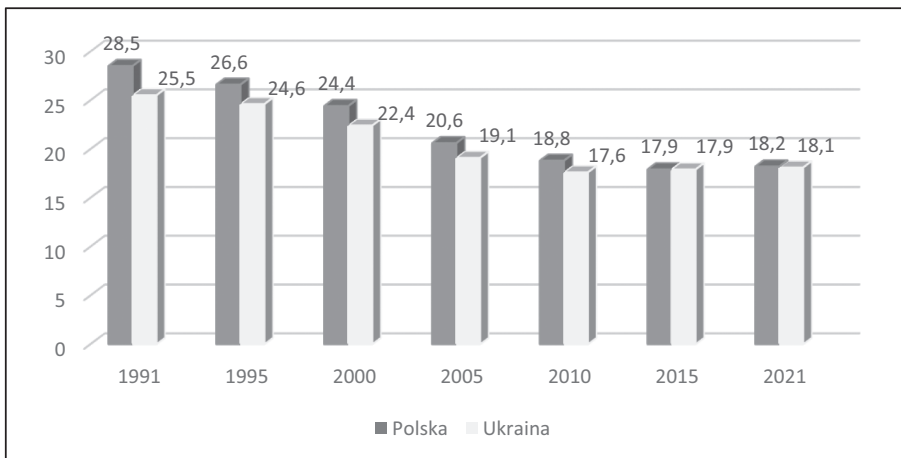
Wykres 3. Liczba dzieci w Polsce i na Ukrainie w latach 1991–2021 (tys. osób)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego (Polska), Państwowej Służby Statystyki Ukrainy (Ukraina).

Sytuację możemy ocenić bardziej konkretnie, biorąc pod uwagę udział dzieci odpowiedniego wieku w ogólnej populacji w Polsce i na Ukrainie, a więc w okresie 1991–2021 lat udział dzieci w ogólnej populacji w Polsce zmniejszył się o 36,1% (10,3%) (1991 rok – 28,5%, 2021 rok – 18,2%). Warto dodać, że na Ukrainie udział dzieci w ogólnej populacji zmniejszył się o 29,0% (7,4%) (1991 rok – 25,5%, 2021 rok – 18,2%) (wykres 4).

Wykres 4. Udział dzieci w wieku 0–17 lat w ogólnej populacji w Polsce i na Ukrainie w latach 1991–2021 (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego (Polska), Państwowej Służby Statystyki Ukrainy (Ukraina).

Analiza porównawcza wykazuje, że cechy społeczno-demograficzne dzieci w wieku do 18 lat w Polsce i na Ukrainie związane z liczbą i udziałem dzieci w ogólnej populacji, podstawowe trendy występujące w tym obszarze są bardzo podobne w Polsce i na Ukrainie. W tym kontekście spadek liczby dzieci w latach 1991–2021 wynosi: Polska – o 36,3% (1991 r. – 10 873 tys. osób, 2021 r. – 6930 tys. osób), Ukraina – o 43,6% (1991 r. – 13 225 tys. osób, 2021 r. – 7459 tys. osób) oraz spadek udziału dzieci w ogólnej populacji w latach 1991–2021 wynosi: Polska – o 36,1% (1991 r. – 28,5%, 2021 r. – 18,2%), Ukraina – o 29,0% (1991 r. – 25,5%, 2021 r. – 18,1%) określamy jako trendy negatywne. Natomiast, stabilizacja i stopniowy wzrost od 2015 roku udziału dzieci w odpowiednim wieku w ogólnej populacji, który w ostatnich latach jest mniej więcej taki sam w Polsce i na Ukrainie (2015: Polska – 17,9%, Ukraina – 17,9 %; 2021: Polska – 18,2%, Ukraina – 18,1%) traktujemy jako trend pozytywny.

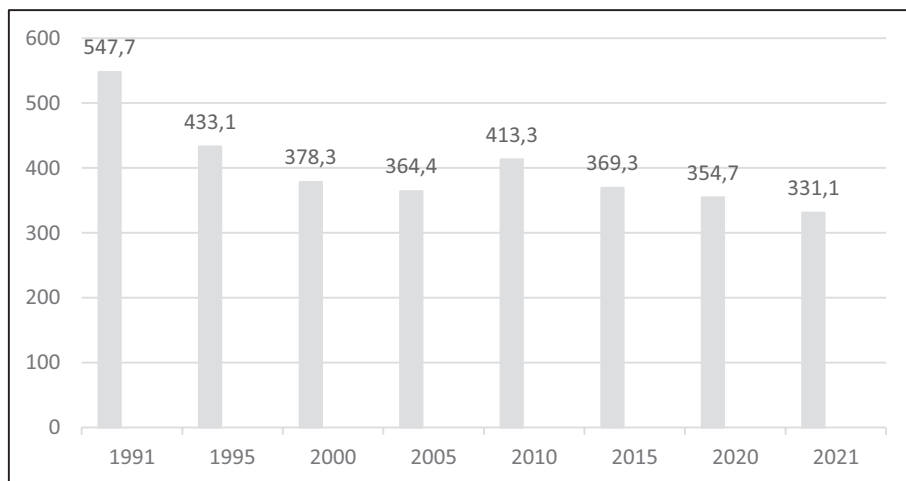
Struktura urodzeń w Polsce i na Ukrainie

Urodzenia są kluczowym czynnikiem wpływającym na liczbę i strukturę ludności. Podstawowymi wskaźnikami obrazującymi sytuację demograficzną są liczba urodzeń żywych, wskaźnik urodzeń, współczynnik dzietności. W tym, ostatnio wspomniany wskaźnik, mianowicie współczynnik dzietności określa liczbę urodzonych dzieci przypadających na jedną kobietę w wieku 15–49 lat. Minimalna wartość współczynnika dzietności niezbędna dla uzyskania zastępowalności pokoleń wynosi ok. 2,10–2,15.

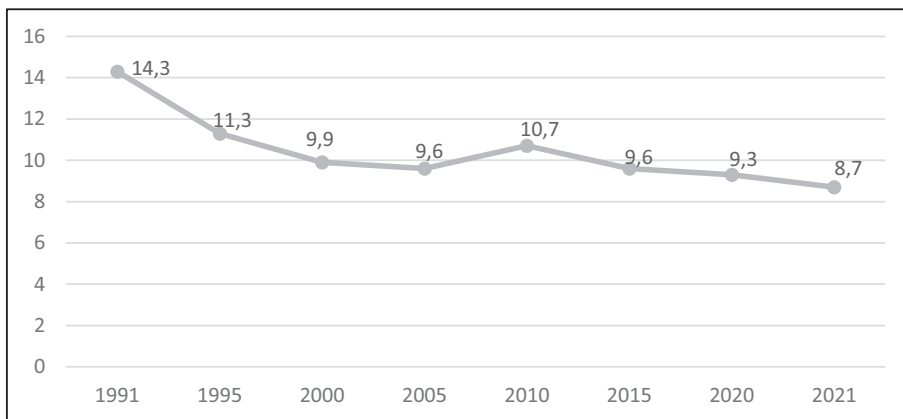
W Polsce w okresie lat 1991–2021 liczba urodzeń żywych wyniosła: 1991 r. – 547,7 tys. osób, 1995 r. – 433,1 tys. osób, 2000 r. – 378,3 tys. osób, 2005 r. – 364,4 tys. osób, 2010 r. – 413,3 tys. osób, 2015 r. – 369,3 tys. osób, 2020 r. – 354,7 tys. osób, 2021 r. – 331,0 tys. osób (wykres 5) (*Dzieci w Polsce. Demografia. Urodzenia...*, 2020; *Sytuacja demograficzna Polski do 2020...*, 2021, s. 16–19; *Sytuacja demograficzna Polski. Raport...*, 2006, s. 71; *Główny Urząd Statystyczny...*, 2022).

Według innych wskaźników, mianowicie współczynnika urodzeń oraz współczynnika dzietności, obserwujemy następujące dane. W Polsce w latach 1991–2021 współczynnik urodzeń wynosił: 1991 r. – 14,3‰, 1995 r. – 11,3‰,

Wykres 5. Liczba urodzeń żywych w Polsce w latach 1991–2021 (tys. osób)

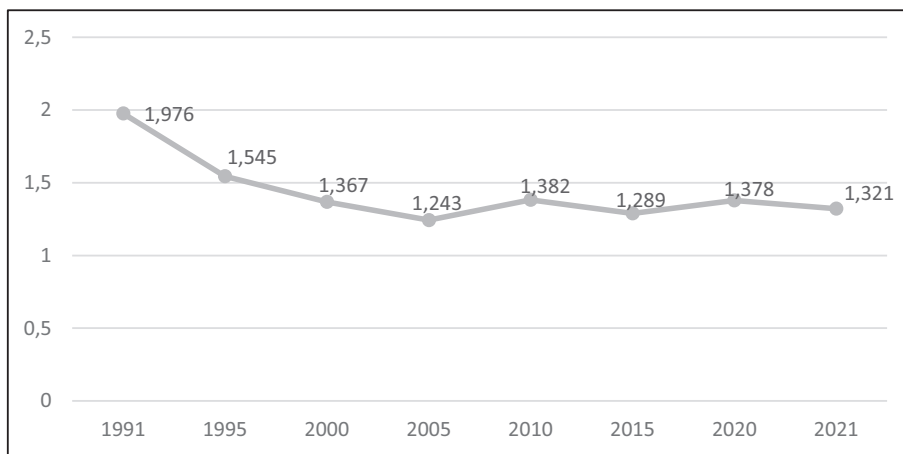
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego (Polska).

Wykres 6. Współczynnik urodzeń w Polsce w latach 1991–2021 (‰)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego (Polska).

2000 r. – 9,9‰, 2005 r. – 9,6‰, 2010 r. – 10,7‰, 2015 r. – 9,6‰, 2020 r. – 9,3‰, 2021 r. – 8,7‰ (wykres 6). Współczynnik dzietności odpowiednio wyniósł: 1991 r. – 1,976, 1995 r. – 1,545, 2000 r. – 1,367, 2005 r. – 1,243, 2010 r. – 1,382, 2015 r. – 1,289, 2020 r. – 1,378, 2021 r. – 1,321 (wykres 7) (*Dzieci w Polsce. Demografia...*, 2020; *Polska w liczbach...*, 2011, s. 7; *Polska w liczbach...*, 2022, s. 3; *Sytuacja demograficzna Polski...*, 2006, s. 71; *Sytuacja demograficzna Polski...*, 2021, s. 16–19).

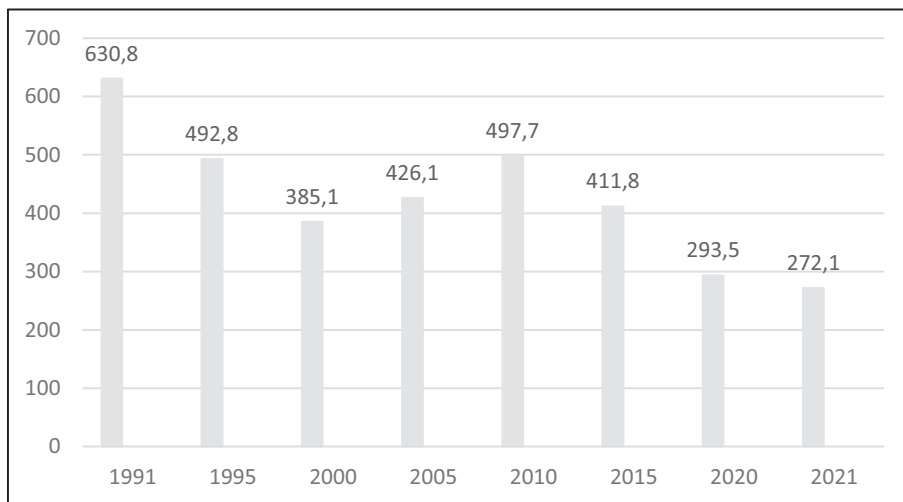
W Polsce z roku na rok zmniejszała się liczba urodzeń, w tym od 1998 r. liczba urodzeń w Polsce nie osiąga 400 tys. osób (z wyjątkiem lat 2008–2010 oraz 2017 r. Kiedy nastąpiły jej wzrosty). W 2019 r. zarejestrowano 375 tys. osób, natomiast w 2020 r. liczba urodzeń żywych zmniejszyła się w stosunku do poprzedniego roku o ok. 20 tys. osób i wyniosła 355 tys. osób. Zmniejszyły się również w stosunku do roku poprzedniego współczynnik urodzeń i współczynnik dzietności wynosząc odpowiednio: 9,3‰ i 1,378. W 2021 r. (331 tys. osób) urodziło się najmniej w całym okresie powojennym, współczynnik urodzeń najniższy również w 2021 r. (8,7‰). Współczynnik dzietności najniższy w 2003 r. (1,22), natomiast w 1960 r. ten wskaźnik wyniósł 2,98, w 1989 r. – 2,06. Więc od 1989 r. współczynnik dzietności wynoszący poniżej 2,10 nie gwarantuje już zastępowalności pokoleń w Polsce.

Wykres 7. Współczynnik dzietności w Polsce w latach 1991–2021

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego (Polska).

W miejscowościach wiejskich rodzi się relatywnie więcej dzieci – w 2020 r. ten współczynnik kształtował się na poziomie 9,6‰, natomiast w miastach na poziomie 9,0‰. Najwyższy poziom urodzeń żywych występuje w województwach związanych z obszarami największych, rozwijających się aglomeracji miejskich (mazowieckie, małopolskie, pomorskie oraz wielkopolskie – wielkości współczynnika w 2020 r. kształtowały się pomiędzy 10,3‰ a 10,4‰). Jest to uwarunkowane relatywnie młodszą strukturą wieku mieszkańców i odpowiada przestrzennemu zasięgowi występowania przyrostu rzeczywistego ludności. Z kolei w 2020 r. najniższy poziom urodzeń notuje województwo świętokrzyskie (7,7‰), opolskie oraz zachodniopomorskie (8,1‰).

Na Ukrainie w odniesieniu do lat 1991–2021 liczba urodzeń żywych wyniosła: 1991 r. – 630,8 tys. osób, 1995 r. – 492,8 tys. osób, 2000 r. – 385,1 tys. osób, 2005 r. – 426,1 tys. osób, 2010 r. – 497,7 tys. osób, 2015 r. – 411,8 tys. osób, 2020 r. – 293,5 tys. osób, 2021 r. – 272,1 tys. osób (wykres 8) (*Діти, жінки та сім'я...*, 2012, s. 43; *Безпека дитини...*, 2017, s. 8; *Таблиці народжуваності...*, 2021, s. 12–13; *Діти, жінки та сім'я...*, 2020, s. 40; *Населення України...*, 2021).

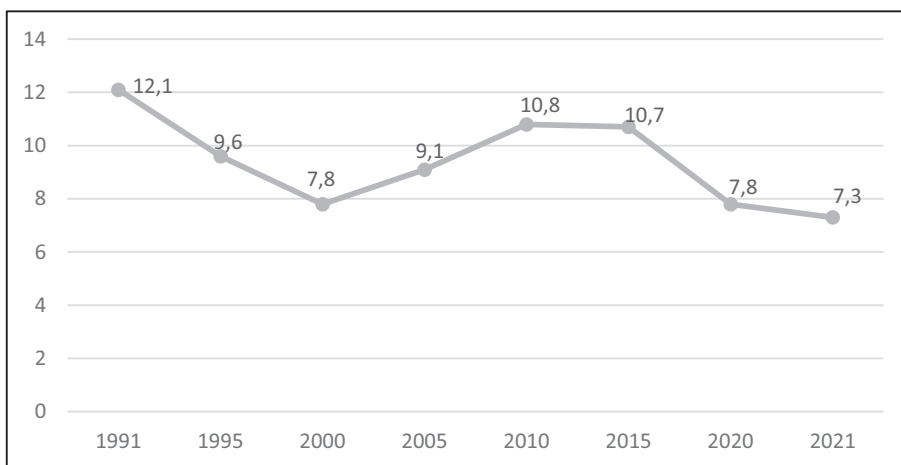
Wykres 8. Liczba urodzeń żywych na Ukrainie w latach 1991–2021 (tys. osób)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Państwowej Służby Statystyki (Ukraina).

Bardziej szczegółowa analiza wskaźnika liczby urodzeń na Ukrainie w latach 1991–2021 pokazuje, że największy wzrost wskaźnika urodzeń zaobserwowano w latach 2008–2013 (2008 r. – 510,6 tys. osób, 2013 r. – 503,7 tys. osób), co można wytłumaczyć aktywną polityką demograficzną i znacznym wzrostem zasiłków porodowych. Jednak te wskaźniki nadal nie osiągnęły poziomu 1991 r. – 630,8 tys. osób (*Населення України. Демографічний...*, 2021, s. 52, 58).

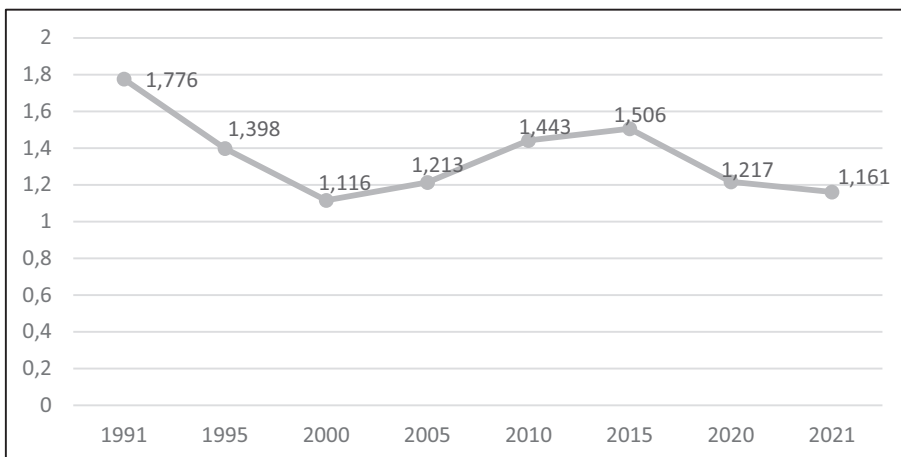
Następne ważne wskaźniki to współczynnik urodzeń oraz współczynnik dzietności. W latach 1991–2021 na Ukrainie możemy obserwować w tym obszarze tendencje podobne, do tych jakie są w Polsce. Na Ukrainie w latach 1991–2021 współczynnik urodzeń wynosił: 1991 r. – 12,1‰, 1995 r. – 9,6‰, 2000 r. – 7,8‰, 2005 r. – 9,1‰, 2010 r. – 10,8‰, 2015 r. – 10,7‰, 2020 r. – 7,8‰, 2021 r. – 7,3‰ (wykres 9). Współczynnik dzietności na Ukrainie odpowiednio wynosił: 1991 r. – 1,776, 1995 r. – 1,398, 2000 r. – 1,116, 2005 r. – 1,213, 2010 r. – 1,443, 2015 r. – 1,506, 2020 r. – 1,217, 2021 r. – 1,161 (wykres 10) (*Населення України. Демографічний...*, 2021, s. 52; *Діти, жінки та сім'я...*, 2020, s. 51; *Таблиці народжуваності...*, 2021, s. 10; *Таблиці народжуваності...*, 2022, s. 10).

Wykres 9. Współczynnik urodzeń na Ukrainie w latach 1991–2021 (‰)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Państwowej Służby Statystyki (Ukraina).

Wykres 10. Współczynnik dzietności na Ukrainie w latach 1991–2021

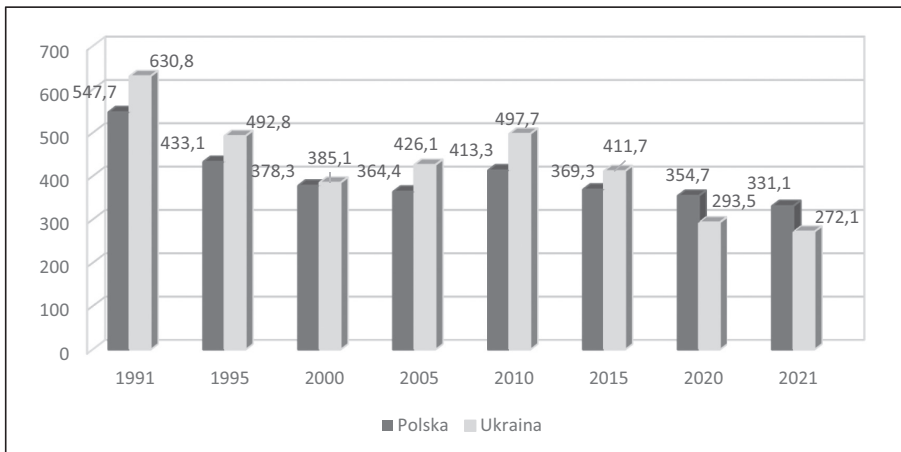
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Państwowej Służby Statystyki (Ukraina).

Transformacja współczynnika urodzeń na Ukrainie przejawia się dalszym wzrostem wieku macierzyństwa oraz spadkiem współczynnika urodzeń w najmłodszej grupie kobiet (poniżej 20 lat). W latach 2016–2020 najbardziej aktywne rodzące były kobiety w wieku 25–29 lat, ale w miejscowościach wiejskich, podobnie jak i wcześniej, częściej rodzą kobiety w wieku 20–24 lat. W 2020 r. w porównaniu do lat poprzednich odsetek dzieci urodzonych przez matki, które nie są w związku małżeńskim, prawie się nie zmienił, 20,5% ogólnej liczby urodzeń. Współczynnik dzietności na Ukrainie w 2021 r. wynosił 1,16, jednocześnie najwyższy współczynnik dzietności na Ukrainie po 2000 r. zanotowano w 2012 r., kiedy współczynnik dzietności wynosił 1,53, a w miejscowościach wiejskich nieco zbliżył się do poziomu niezbędnego do reprodukcji prostej ludności: do 1,87 (*Забезпечення прав та найкрайших...*, 2021, s. 11–15). W obliczu wojny na Ukrainie, obniżającego się poziomu życia zwiększa się ryzyko dalszego zmniejszenia już i tak niskich wspomnianych współczynników. Dlatego też spadek współczynnika urodzeń i współczynnika dzietności na Ukrainie można interpretować jako trend negatywny.

Analiza porównawcza według wyżej wymienionych wskaźników (liczba urodzeń żywych, współczynnik urodzeń, współczynnik dzietności) w stosunku do dzieci w wieku do 18 lat w Polsce i na Ukrainie w latach 1991–2021 wykazuje następujące trendy. Liczba urodzeń żywych w Polsce w 2021 r. w porównaniu z 1991 r. zmniejszyła się o 216,6 tys. osób (39,5%). Biorąc pod uwagę ten wskaźnik, liczba urodzeń żywych na Ukrainie w 2021 r. w porównaniu z 1991 r. zmniejszyła się o 358,7 tys. osób (56,9 %). Oznacza to, że w okresie 1991–2021 lat spadek liczby urodzeń żywych w Polsce wynosi 39,5%, na Ukrainie – 56,9% (wykres 11).

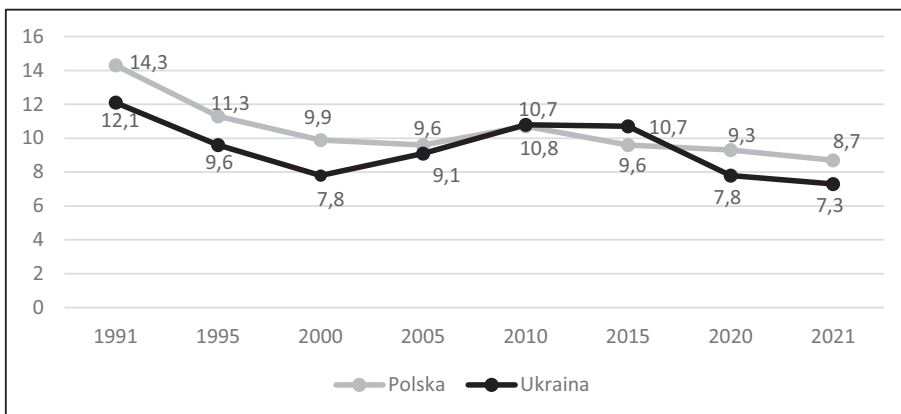
W odniesieniu do pozostałych wskaźników, w szczególności współczynnika urodzeń, w latach 1991–2021 wskaźnik ten spadł o 39,2% w Polsce (1991 r. – 14,3‰, 2021 r. – 8,7‰), na Ukrainie odpowiednio spadł o 39,7% (1991 r. – 12,1‰, 2021 r. – 7,3‰). Analiza danych dotyczących kolejnego wskaźnika, czyli współczynnika dzietności, również pokazuje tendencję spadkową. W szczególności współczynnik dzietności w Polsce w okresie lat 1991–2021 spadł o 33,3% (1991 r. – 1,98, 2021 r. – 1,32), na Ukrainie spadł o 34,8% (1991 r. – 1,78, 2021 r. – 1,16). Więc spadek liczby urodzeń żywych, współczynnika urodzeń oraz współczynnika dzietności na przestrzeni lat 1991–2021 w Polsce i na Ukrainie traktujemy jako trendy negatywne (wykresy 12, 13).

Wykres 11. Liczba urodzeń żywych w Polsce i na Ukrainie w latach 1991–2021 (tys. osób)

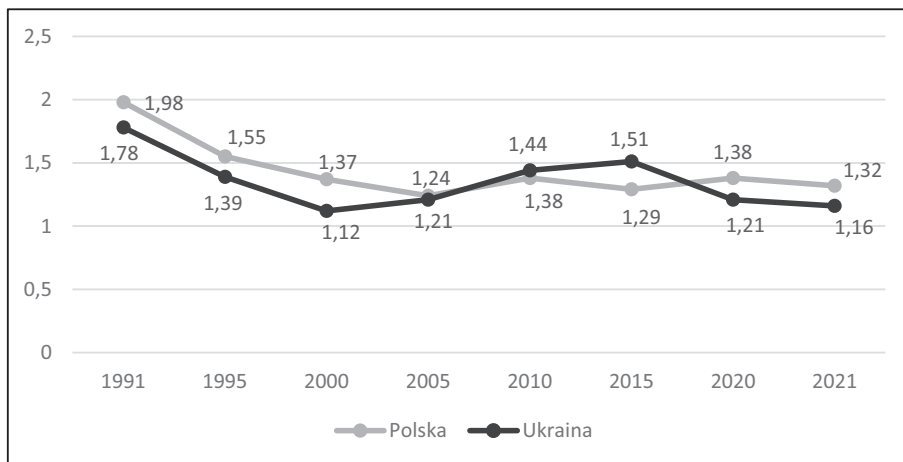

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego (Polska), Państwowej Służby Statystyki Ukrainy (Ukraina).

Wykres 12. Współczynnik urodzeń w Polsce i na Ukrainie w latach 1991–2021 (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego (Polska), Państwowej Służby Statystyki Ukrainy (Ukraina).

Wykres 13. Współczynnik dzietności w Polsce i na Ukrainie w latach 1991–2021

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego (Polska), Państwowej Służby Statystyki Ukrainy (Ukraina).

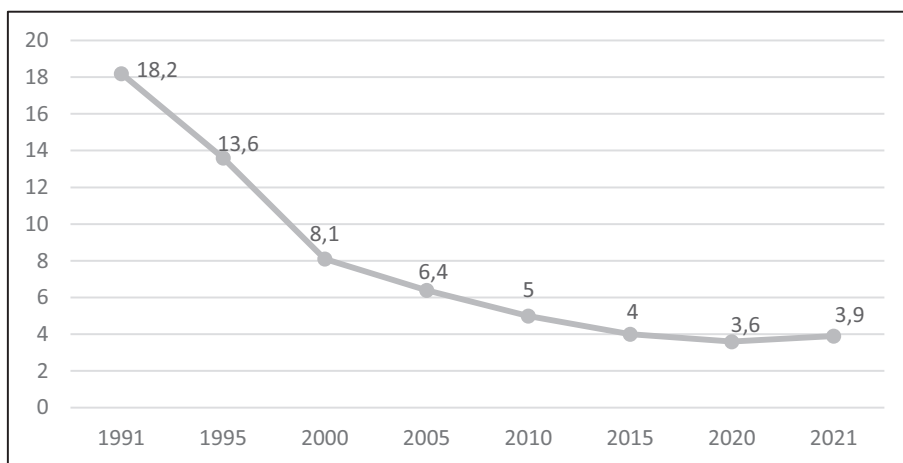
Umieralność dzieci w Polsce i na Ukrainie

Ochrona zdrowia dzieci, tworzenie niezbędnych warunków w państwie jest jednym z priorytetów każdego kraju. Równe szanse na długie, zdrowe życie dzieci są ważnym elementem cywilizowanego społeczeństwa, osiągnięcia dobrobytu i sprawiedliwości społecznej. Dlatego przy analizie sytuacji dzieci w Polsce i na Ukrainie ważne jest odniesienie się do analizy wskaźników dotyczące umieralności dzieci, w szczególności umieralność dzieci w wieku poniżej 1 roku (niemowląt) i umieralność dzieci w wieku poniżej 5 lat (0–4 lat). Należy także zauważyć, że współczynniki umieralności są jednymi z miar dających obraz stanu zdrowia i bezpieczeństwa dzieci. Spadek umieralności zarówno niemowląt, jak i dzieci w wieku poniżej 5 lat, to ważne miary postępu cywilizacyjnego w kraju (Wojtasik, 2011, s. 34).

Najmłodsze dzieci w wieku poniżej 1 roku (niemowlęta) są jedną z najbardziej wrażliwych grup dzieci w wieku przedszkolnym. Wysoka ochrona niemowląt, zwiększenie ich odporności, ograniczenie skutków czynników ryzyka są nierozdzielnie związane ze standardem życia i zapewniają osiągnięcie pewnego stopnia rozwoju społeczno-gospodarczego państwa. W tym

kontekście warto zauważyć, że współczynnik zgonów dzieci w wieku poniżej 1 roku życia (niemowląt) w Polsce w latach 1991–2021 był zarejestrowany na następnym poziomie: 1991 r. – 18,2‰ (na 1 000 urodzonych żywych), 1995 r. – 13,6‰, 2000 r. – 8,1‰, 2005 r. – 6,4‰, 2010 r. – 5,0‰, 2015 r. – 4,0‰, 2020 r. – 3,6‰, 2021 r. – 3,9‰ (wykres 14) (*Polska w liczbach...*, 2022, s. 3; *Polska w liczbach...*, 2011, s. 7; *Sytuacja demograficzna Polski...*, 2006, s. 102; *Współczynnik zgonów dzieci...*, 2021).

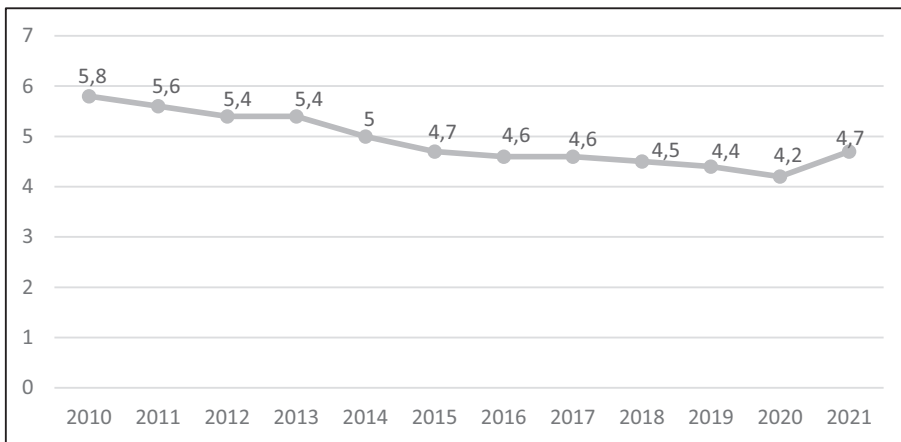
Wykres 14. Współczynnik zgonów dzieci w wieku poniżej 1 roku (niemowląt) w Polsce w latach 1991–2021 (‰)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego (Polska).

Poziom i dynamika umieralności dzieci w wieku poniżej 1 roku (niemowląt) decydują o powstaniu kolejnego wskaźnika – współczynnika zgonów dzieci w wieku poniżej 5 lat. W okresie lat 2010–2021 w Polsce ten współczynnik wykazuje tendencję spadkową: w 2010 r. wskaźnik ten wynosił 5,8 przypadków na 1 000 żywych urodzeń (‰), w porównaniu 2012 r. – 5,4‰, 2014 r. – 5,0‰, 2016 r. – 4,6‰, 2018 r. – 4,5‰, 2020 r. – 4,2‰, w 2021 r. – 4,7‰ (wykres 15) (*Współczynnik zgonów dzieci...*, 2021).

Analiza sytuacji w Polsce na przestrzeni lat 1991–2021 wykazuje utrzymującą niską umieralność dzieci w wieku poniżej 1 roku (niemowląt). Od kilku lat współczynnik wyrażający liczbę zgonów niemowląt na 1 000

Wykres 15. Współczynnik zgonów dzieci w wieku do 5 lat w Polsce w latach 2010–2021 (‰)

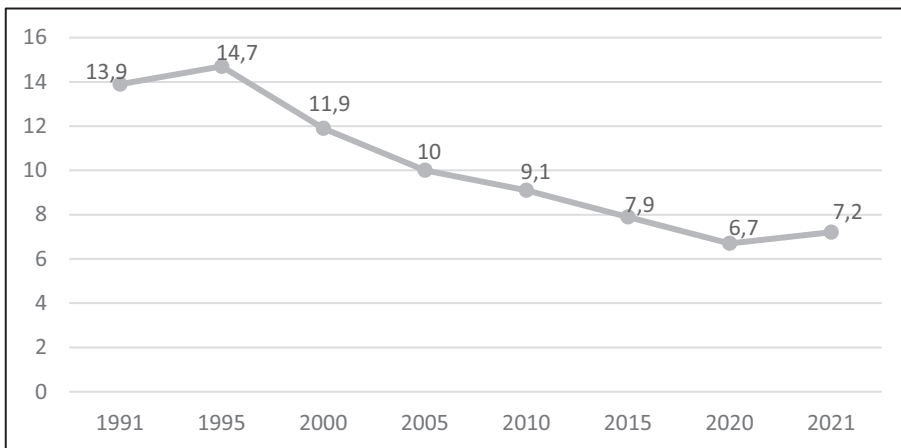
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego (Polska).

urodzeń żywych wynosi ok. 4‰. Obniżanie się poziomu umieralności niemowląt, a także stosunkowo niska liczba urodzeń martwych skutkują spadkiem natężenia umieralności okołoporodowej, której współczynnik wynosi obecnie 5,3‰ wobec 19,5‰ w 1990 r. (w 2000 r. wyniósł 9,7‰) (*Sytuacja demograficzna Polski...*, 2021). Niezmiennie przyczyną ponad połowy zgonów niemowląt są choroby i stany okresu okołoporodowego, czyli powstające w trakcie trwania ciąży matki i w okresie pierwszych 6 dni życia noworodka, przyczyną kolejnych 37% zgonów są wady rozwojowe wrodzone, a pozostałe zgony są powodowane chorobami nabytymi w okresie niemowlęcym lub urazami. Umieralność niemowląt jest bardziej zróżnicowana przestrzennie, niż ma to miejsce w przypadku ogólnego współczynnika zgonów (*Umieralność w Polsce...*, 2021).

W tym samym okresie czasowym na Ukrainie w latach 1991–2021 współczynnik zgonów dzieci w wieku poniżej 1 roku (niemowląt) wynosi: 1991 r. – 13,9‰ (na 1 000 urodzonych żywych), 1995 r. – 14,7‰, 2000 r. – 11,9‰, 2005 r. – 10,0‰, 2010 r. – 9,1‰, 2015 r. – 7,9‰, 2020 r. – 6,7‰, 2021 r. – 7,2‰ (wykres 16) (*Населення України. Демографічний...*, 2021, s. 120; *Діти, жінки та сім'я...*, 2020, s. 51; *Населення України...*, 2021). Jak pokazuje przeprowadzona analiza, współczynnik zgonów dzieci w wieku

poniżej 1 roku (niemowląt) na Ukrainie w 2021 r. (7,2‰) spadł w porównaniu z poprzednimi latami, na przykład w porównaniu z 1991 r. (13,9‰) spadek ten wynosi 48,2%, z 2000 r. – 39,5%, z 2010 r. – 20,9%, jednak poziom spadku tego wskaźnika w ostatnich latach nie był wystarczająco progresywny.

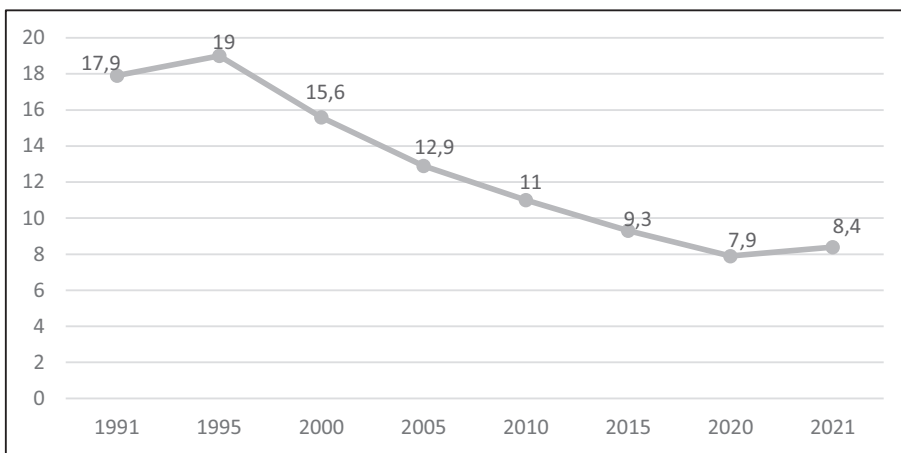
Wykres 16. Współczynnik zgonów dzieci w wieku poniżej 1 roku (niemowląt) na Ukrainie w latach 1991–2021 (‰)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Państwowej Służby Statystyki (Ukraina).

Na Ukrainie współczynnik zgonów dzieci w wieku do 5 lat w latach 1991–2021 wynosił: 1991 r. – 17,9‰, 1995 r. – 19,0‰, 2000 r. – 15,6‰, 2005 r. – 12,9‰, 2010 r. – 11,0‰, 2015 r. – 9,3‰, 2020 r. – 7,9‰, w 2021 r. – 8,4‰ (wykres 17) (*Населення України...*, 2021; *Діти, жінки та сім'я...*, 2020, s. 61; *Захист прав дітей в умовах...*, 2020, s. 14).

Od kilku lat główną przyczyną zgonów dzieci w wieku poniżej 1 roku (niemowląt) na Ukrainie są stany powstające w okresie okołoporodowym, na drugim miejscu są anomalie wrodzone i patologia dziecięca, następujące pozycje zajmują odpowiednio zewnętrzne przyczyny śmierci i choroby narządów oddechowych (*Захист прав дітей в умовах...*, 2020, s. 14). Sytuacje z podtrzymaniem życia niemowląt w kraju nie można uznać za pomyślną, o ile śmiertelność jest dość znaczna, głównie z przyczyn zewnętrznych (przyczyny zewnętrzne, choroby układu oddechowego). W tym kontekście szczególnie niepokojącą jest śmiertelność z przyczyn zewnętrznych, to znaczy

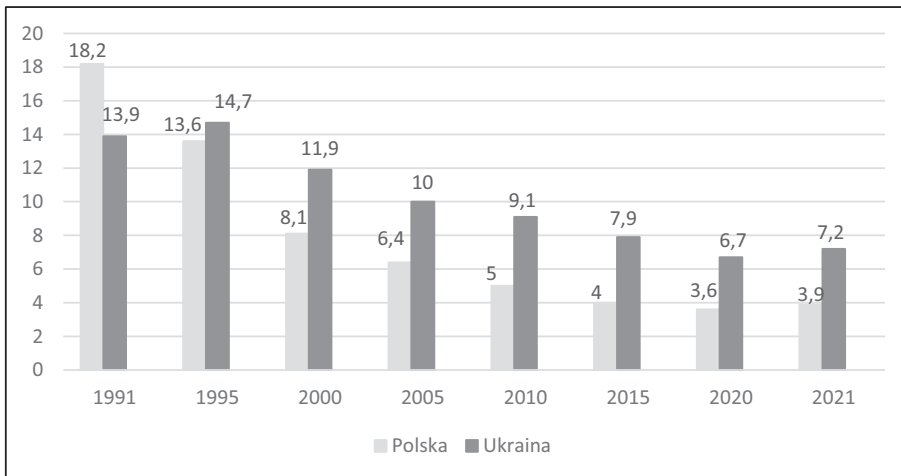
Wykres 17. Współczynnik zgonów dzieci w wieku do 5 lat na Ukrainie w latach 1991–2021 (‰)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Państwowej Służby Statystyki (Ukraina).

z przyczyn, które można wyeliminować dzięki wysokiej jakości opieki dzieci w rodzinie, która jednak dotyczy nie tylko niemowląt, dzieci do 5 lat, ale także wszystkich dzieci.

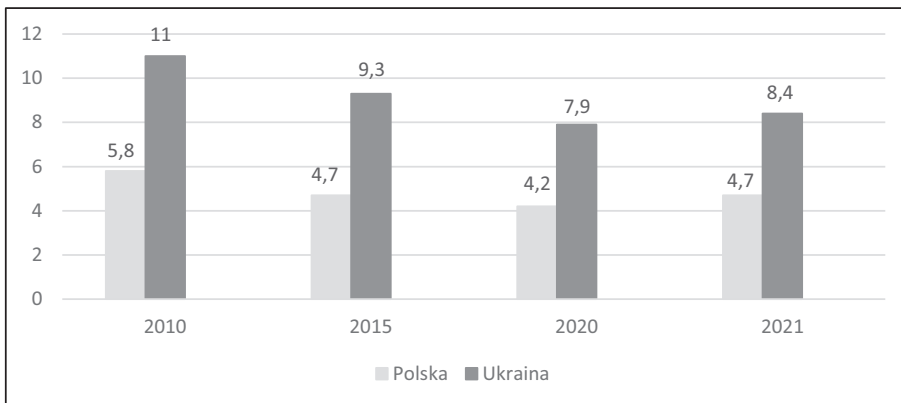
Podsumowując, należy zauważyć, że najważniejszym aspektem zapewnienia postępu cywilizacyjnego każdego kraju jest ochrona życia, w szczególności ochrona prawa do życia już urodzonych dzieci. Najbardziej wrażliwe na różne zagrożenia utraty zdrowia, a nawet śmierci wśród dzieci są dzieci w wieku poniżej 1 roku (niemowlęta) oraz dzieci mające mniej niż 5 lat. To właśnie śmiertelność niemowląt jest powszechnie uznawanym wskaźnikiem dobrostanu społecznego. Analiza porównawcza według wyżej wymienionych wskaźników (współczynnik zgonów dzieci w wieku poniżej 1 roku – niemowląt, współczynnik zgonów dzieci mające do 5 lat) w Polsce i na Ukrainie w latach 2010–2021 wykazuje następujące trendy. Współczynnik zgonów dzieci w wieku poniżej 1 roku (niemowląt) w Polsce w 2021 r. spadł w porównaniu do 1991 r. o 78,5% (1991 r. – 18,2‰, 2021 r. – 3,9‰), współczynnik zgonów dzieci w wieku poniżej 5 lat w 2021 r. spadł w porównaniu do 2010 r. o 18,9% (2010 p. – 5,8‰, 2021 p. – 4,7‰) (wykresy 18, 19).

Wykres 18. Współczynnik zgonów dzieci w wieku poniżej 1 roku (niemowląt) w Polsce i na Ukrainie w latach 1991–2021 (‰)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego (Polska), Państwowej Służby Statystyki Ukrainy (Ukraina).

Wykres 19. Współczynnik zgonów dzieci w wieku do 5 lat w Polsce i na Ukrainie w latach 2010–2021 (‰)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego (Polska), Państwowej Służby Statystyki Ukrainy (Ukraina).

Na Ukrainie również obserwujemy stały stopniowy spadkowy trend w okresie lat 1991–2021 według określonych wskaźników, w tym: współczynnik zgonów dzieci w wieku poniżej 1 roku (niemowląt) w 2021 r. spadł o 48,2% w porównaniu z 1991 r. (1991 r. – 13,9‰, 2021 r. – 7,2‰). W stosunku następnego wskaźnika, mianowicie współczynnik zgonów dzieci w wieku do 5 lat w 2021 r. spadł w porównaniu do 2010 r. o 23,6% (2010 r. – 11,0‰, 2021 r. – 8,4‰). Oprócz tego, należy zwrócić uwagę, że w 2021 r. w porównaniu z 2020 r. po raz pierwszy od lat 90. XX w. w Polsce i na Ukrainie przełamany został trend spadkowy w tej kategorii wskaźników (wykresy 18, 19).

Warto zatem zauważyć, że analiza porównawcza powyższych procesów demograficznych na przestrzeni lat 1991–2021 w obu krajach, w Polsce i na Ukrainie określa stały stopniowy spadek poziomu śmiertelności dzieci w wieku poniżej 1 roku (niemowląt) oraz śmiertelności dzieci w wieku poniżej 5 lat, co docelowo interpretować jako trend pozytywny. Jednak śmiertelność dzieci poniżej 1 roku (niemowląt) oraz dzieci w wieku do 5 lat na Ukrainie jest nadal wyższa niż w innych krajach europejskich. Dlatego wysoki poziom współczynnika zgonów dzieci w wieku poniżej 1 roku (niemowląt) na Ukrainie (2021 r. – 7,2‰) oraz współczynnika zgonów dzieci w wieku poniżej 5 lat (2021 r. – 8,4‰) w porównaniu z innymi krajami UE warto traktować jako trend negatywny (wykresy 18, 19).

Pozytywną zmianą obserwowaną od szeregu lat jest spadająca w Unii Europejskiej liczba zgonów dzieci w wieku poniżej 1 roku (niemowląt). Przyczyniły się do tego coraz wyższy poziom opieki i wiedzy medycznej, poprawiające się warunki życia, jak również spadek liczby urodzeń. Na przestrzeni ostatnich 60. lat współczynnik zgonów niemowląt wykazywał zdecydowany trend spadkowy, a jego wartość obniżyła się ponad dziesięciokrotnie. Wartość współczynnika umieralności dzieci w wieku poniżej 1 roku (niemowląt) w Unii Europejskiej spadła z 38‰ w 1961 r. do 3,5‰ w 2020 r. (2011 r. – 6,6‰, 2013 r. – 4,4‰, 2015 r. – 4,1‰, 2018 r. – 3,2‰). Pomimo stale obniżającego się współczynnika zgonów niemowląt we wszystkich krajach UE, nadal rysują się znaczące różnice w jego wielkościach pomiędzy poszczególnymi krajami. W 2020 r. najniższe współczynniki umieralności dzieci w wieku poniżej 1 roku (niemowląt) w Unii Europejskiej odnotowano w Estonii (1,6‰), Norwegii (1,7‰), Finlandii (1,8‰), Cyprze (2,1‰),

Słowenii (2,2‰), Czechach (2,3‰), Włoszech, Portugalii i Szwecji (2,4‰), najwyższe w Rumunii i Bułgarii (5,6‰, 5,1‰) (*Sytuacja demograficzna Polski...*, 2021, s. 15; *Eurostat...*, 2022).

Podsumowanie

Ocena wyzwań polityki społecznej generowanych zmianami demograficznymi w Polsce i na Ukrainie wymaga zarówno wiedzy o procesach ludnościowych w przeszłości, jak i rozważania ich przewidywanego przebiegu. Mówiąc o zmianie demograficznej, warto dodać, że przeprowadzona analiza dotyczy procesu odtwarzania pokoleń na przestrzeni 30 lat (1991–2021). W tym okresie wystąpiły znaczne zmiany każdego z wskaźników określających dynamikę wielkości populacji i jej struktur wieku, czyli płodności, umieralności itd.:

1. Liczba dzieci w wieku 0–17 lat (ludności w wieku przedprodukcyjnym)
 - spadek liczby dzieci w latach 1991–2021 w Polsce wynosi 36,3% (1991 r. – 10 873 tys. osób, 2021 r. – 6 930 tys. osób),
 - spadek liczby dzieci w latach 1991–2021 na Ukrainie wynosi 43,6% (1991 r. – 13 225 tys. osób, 2021 r. – 7 459 tys. osób).
2. Udział dzieci w wieku 0–17 lat w ogólnej populacji:
 - spadek udziału dzieci w ogólnej populacji w Polsce w latach 1991–2021 wynosi 36,1% (1991 r. – 28,5%, 2021 r. – 18,2%),
 - spadek udziału dzieci w ogólnej populacji na Ukrainie w latach 1991–2021 wynosi 29,0% (1991 r. – 25,5%, 2021 r. – 18,1%).
3. Liczba urodzeń żywych:
 - liczba urodzeń żywych w Polsce w 2021 r. w porównaniu z 1991 r. zmniejszyła się o 216,6 tys. osób (39,5%),
 - liczba urodzeń żywych na Ukrainie w 2021 r. w porównaniu z 1991 r. zmniejszyła się o 358,7 tys. osób (56,9 %).
4. Współczynnik urodzeń:
 - współczynnik urodzeń w latach 1991–2021 w Polsce spadł o 39,2% (1991 r. – 14,3‰, 2021 r. – 8,7‰),
 - współczynnik urodzeń w latach 1991–2021 na Ukrainie spadł o 39,7% (1991 r. – 12,1‰, 2021 r. – 7,3‰).
5. Współczynnik dzietności:

- współczynnik dzietności w Polsce w okresie lat 1991–2021 spadł o 33,3% (1991 r. – 1,98, 2021 r. – 1,32),
 - współczynnik dzietności na Ukrainie w okresie lat 1991–2021 spadł o 34,8% (1991 r. – 1,78, 2021 r. – 1,16).
6. Współczynnik zgonów dzieci w wieku poniżej 1 roku (niemowląt):
- współczynnik zgonów dzieci w wieku poniżej 1 roku (niemowląt) w Polsce w 2021 r. spadł w porównaniu z 1991 r. o 78,5% (1991 r. – 18,2‰, 2021 r. – 3,9‰),
 - współczynnik zgonów dzieci w wieku poniżej 1 roku (niemowląt) na Ukrainie w 2021 r. spadł w porównaniu z 1991 r. o 48,2% (1991 r. – 13,9‰, 2021 r. – 7,2‰).
7. Współczynnik zgonów dzieci w wieku poniżej 5 lat:
- współczynnik zgonów dzieci w wieku poniżej 5 lat w Polsce w 2021 r. spadł w porównaniu do 2010 r. o 18,9% (2010 p. – 5,8‰, 2021 p. – 4,7‰),
 - współczynnik zgonów dzieci w wieku poniżej 5 lat na Ukrainie w 2021 r. spadł w porównaniu do 2010 r. o 23,6% (2010 r. – 11,0‰, 2021 r. – 8,4‰).

Z przeprowadzonej analizy polityki społecznej w Polsce i na Ukrainie przez pryzmat procesów demograficznych w kontekście dzieci w wieku do 18 lat (ludności w wieku przedprodukcyjnym) w okresie 1991–2021 lat (30 lat) według konkretnych wskaźników demograficznych, zadeklarowanej w sformułowanym we wprowadzeniu celu, można określić zarówno pozytywne, jak i negatywne trendy oraz zmiany demograficzne (tab. 1). Należy również dodać, że perspektywa badawcza będzie konstruowana w zakresie kontynuacji badań dotyczących pozostałych grup ludnościowych (produkcyjna mobilna, produkcyjna niemobilna, poprodukcyjna itd.).

Tabela 1. Trendy i zmiany demograficzne w stosunku do dzieci w wieku do 18 lat w okresie lat 1991–2021 (30 lat)

Lp.	Wskaźniki	Trendy i zmiany demograficzne w stosunku do dzieci w wieku do 18 lat w okresie lat 1991–2021 (30 lat)
1.	Liczba dzieci	Spadek liczby dzieci w Polsce wynosi 36,3%, na Ukrainie – 43,6%.
2.	Udział dzieci w ogólnej populacji	Spadek udziału dzieci w ogólnej populacji w Polsce wynosi 36,1%, na Ukrainie – 29,0%.

Lp.	Wskaźniki	Trendy i zmiany demograficzne w stosunku do dzieci w wieku do 18 lat w okresie lat 1991–2021 (30 lat)
3.	Liczba urodzeń żywych	Spadek liczby urodzeń żywych w Polsce wynosi 39,5%, na Ukrainie – 56,9%.
4.	Współczynnik urodzeń	Spadek współczynnika urodzeń w Polsce wynosi 39,2%, na Ukrainie – 39,7%
5.	Współczynnik dzietności	Spadek współczynnika dzietności w Polsce wynosi 33,3%, na Ukrainie – 34,8%.
6.	Współczynnik zgonów dzieci poniżej 1 roku (niemowląt)	Spadek współczynnika zgonów dzieci w wieku poniżej 1 roku (niemowląt) w Polsce wynosi 78,5%, na Ukrainie – 48,2%.
7.	Współczynnik zgonów dzieci w wieku do 5 lat	Spadek współczynnika zgonów dzieci w wieku poniżej 5 lat w Polsce wynosi 18,9%, na Ukrainie – 23,6%.

Źródło: opracowanie własne.

Trendy pozytywne (1991–2021):

1. Stabilizacja i stopniowy wzrost od 2015 r. udziału dzieci w odpowiednim wieku w ogólnej populacji, który w ostatnich latach jest mniej więcej taki sam w Polsce i na Ukrainie (2015: Polska – 17,9%, Ukraina – 17,9 %; 2021: Polska – 18,2%, Ukraina – 18,1%).
2. Spadek współczynnika zgonów dzieci w wieku poniżej 1 roku (niemowląt) (Polska – 78,5%, Ukraina – 48,2%).
3. Spadek współczynnika zgonów dzieci w wieku poniżej 5 lat (Polska – 18,9%, Ukraina – 23,6%).

W tym miejscu warto zauważyć, że istnieje znacząca różnica w Polsce i na Ukrainie w odniesieniu do ostatnich dwóch wskaźników, w 2021 r. odsetek zgonów dzieci w wieku poniżej 1 roku (niemowląt) w Polsce (3,9‰) jest o 45,8% niższy niż na Ukrainie (7,2‰) oraz wskaźnik zgonów dzieci w wieku poniżej 5 lat w Polsce (4,7‰) w 2021 r. jest o 44,0% niższy niż na Ukrainie (8,4‰).

Trendy negatywne (1991–2021):

1. Spadek liczby dzieci (Polska – 36,3%, Ukraina – 43,6%).
2. Spadek udziału dzieci w ogólnej populacji (Polska – 36,1%, Ukraina – 29,0%).
3. Spadek liczby urodzeń żywych (Polska – 39,5%, Ukraina – 56,9%).

4. Spadek współczynnika urodzeń (Polska – 39,2%, na Ukrainie – 39,7%).
5. Spadek współczynnika dzietności (Polska – 33,3%, na Ukrainie – 34,8%).

DR HAB. LIUDMYLA KRYVACHUK, PROF. UP

Instytut Dziennikarstwa i Stosunków Międzynarodowych
Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie
ul. Podchorążych 2, 33–332 Kraków
liudmyla.kryvachuk@up.krakow.pl

Bibliografia

- Aries, F. (2010). *Historia dzieciństwa: dziecko i rodzina w dawnych czasach*. Warszawa: Wydawnictwo Aletheia.
- Długosz, P., Kryvachuk, L. (2022). *Uchodźcy wojenni z Ukrainy – życie w Polsce i plany na przyszłość*. Lublin: Wydawnictwo Academicon.
- Convention on the Rights of the Child*. (1989). Convention, international document of November 20, 1989. Pobrane z: <https://www.unicef.org/child-rights-convention/convention-text>.
- DeMause, L. (1974). *The History of Childhood, Harper and Row*. New York.
- Dzieci w Polsce. Demografia*. (2020). Pobrane z: <https://dzieciwpolsce.pl/analiza/3/urodzenia-dzieci>
- Dzieci w Polsce. Demografia. Populacja dzieci*. (2020). Pobrane z: <https://dzieciwpolsce.pl/statystyka/20/populacja-dzieci/wykresy/>.
- Dzieci w Polsce. Demografia. Urodzenia dzieci*. (2020). Pobrane z: <https://dzieciwpolsce.pl/analiza/3/urodzenia-dzieci>.
- Erikson, E. (1997). *Dzieciństwo i społeczeństwo*. Poznań: Dom Wydawniczy Rebis.
- Eurostat*. (2022). Pobrane z: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/main/data/database>.
- Główny Urząd Statystyczny*. (2022). Pobrane z: <https://stat.gov.pl/podstawowe-dane/>.
- Key, E. (2005). *Stulecie dziecka*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak”.
- Kotowska, I. (2022). *Zmiany demograficzne w Polsce – jakie wyzwania rozwojowe przyniosą?* Warszawa: Wyd. Fundacja Stefana Batorego.
- Operation date portal, Ukraine refugee situation*. (2022). Pobrane z: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>.
- Polska w liczbach 2011*. (2011). Warszawa: Główny Urząd Statystyczny.
- Polska w liczbach 2021*. (2021). Warszawa: Główny Urząd Statystyczny.
- Polska w liczbach 2022*. (2022). Warszawa: Główny Urząd Statystyczny.
- Sytuacja demograficzna Polski do 2020. Zgony i umieralność*. (2021). Warszawa: GUS.
- Sytuacja demograficzna Polski. Raport 2005–2006*. (2006). Warszawa: Rządowa Rada Ludnościowa.

- Uchwała z dnia 15.11.2022 r. w sprawie ustanowienia polityki publicznej pt. „Strategia Demograficzna 2040”.* (2020). Pobrane z: <https://www.gov.pl/web/premier/uchwala-w-sprawie-ustanowienia-polityki-publicznej-pt-strategia-demograficzna-2040>.
- Umieralność w Polsce. Najczęstsze przyczyny zgonów.* (2021). Pobrane z: <https://politykazdrowotna.com/artykul/umieralnosc-w-polsce-najczestsze-przyczyny-zgonow/832841>.
- Wojtasik, M. (2011). Umieralność dzieci i młodzieży. *Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka*, 10(3).
- Współczynnik zgonów dzieci w wieku 0–4 lata w latach 2020–2021.* (2021). Warszawa: Główny Urząd Statystyczny.
- Безпека дитини в інформаційно-комунікаційному просторі: щорічна державна доповідь про становище дітей в Україні за підсумками 2016 року.* (2017). Київ: Вид. ДУ „Державний інститут сімейної та молодіжної політики”.
- Державна доповідь про становище дітей в Україні (за підсумками 2010 року).* (2011). Київ: Вид. ДУ „Державний інститут сімейної та молодіжної політики”.
- Діти, жінки та сім'я в Україні: статистичний збірник за 2011 рік.* (2012). Київ: Вид. Державна служба статистики України.
- Діти, жінки та сім'я в Україні: статистичний збірник за 2019 рік.* (2020). Київ: Вид. Державна служба статистики України.
- Забезпечення прав та найкращих інтересів дітей у системі правосуддя: державна доповідь про становище дітей в Україні за підсумками 2020 року.* (2021). Київ: Вид. ДУ „Державний інститут сімейної та молодіжної політики”.
- Захист прав дітей в умовах децентралізації влади в Україні: державна доповідь про становище дітей в Україні за підсумками 2019 року.* (2020). Київ: Вид. ДУ „Державний інститут сімейної та молодіжної політики”.
- Населення України. Демографічний щорічник 2020.* (2021). Київ: Державна служба статистики України.
- Населення України 1990–2021.* (2021). Київ: Державна служба статистики України.
- Насильство щодо дітей: сучасні виклики, законодавче врегулювання, кращі практики та взаємодія: державна доповідь про становище дітей в Україні (за підсумками 2018 року).* (2019). Київ: Вид. ДУ „Державний інститут сімейної та молодіжної політики”.
- Настрої та оцінки українських біженців (липень–серпень 2022 р.).* (2022). Київ: Вид. Український центр економічних та політичних досліджень ім. О. Разумкова.
- Постанова Кабінету Міністрів України „Стратегія демографічного розвитку в період до 2015 р.” від 24.06.2006 р. № 879.* (2006). Pobrane z: <https://www.kmu.gov.ua/npas/40437732>.
- Реалізація Конвенції ООН про права дитини в Україні: досягнення, проблеми, перспективи (за період 2009–2016 рр.): державна доповідь про становище дітей в Україні.* (2016). Київ: Вид. ГО „Український інститут соціальних досліджень імені Олександра Яременка”.
- Таблиці народжуваності, смертності, середньої очікуваності життя. Статистичний збірник 2020.* (2021). Київ: Вид. Державна служба статистики України.
- Таблиці народжуваності, смертності, середньої очікуваності життя. Статистичний збірник 2021.* (2022). Київ: Вид. Державна служба статистики України.

Указ Президента України „Про рішення Ради Національної безпеки і оборони України від 19 вересня 2007 року „Про заходи щодо подолання демографічної кризи та розвитку трудових ресурсів України” від 19.09.2007 р. № 895/2007. (2007). Pobrane z: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/895/2007#Text>.